

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Колективна монографія

Мелітополь, 2019

УДК 373/.3/.5: 001.895(477)

П 24

Педагогічна інноватика : досвід та перспективи Нової української школи : кол. монографія / за заг. ред. А. М. Солоненка, І. А. Мальцевої, Л. Ю. Москальової, О. С. Арабаджи – Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2019. – 358 с. – ISBN 978-966-2489-78-1.

Рецензенти:

Л. С. Рибалко – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

О. О. Фунтікова – доктор педагогічних наук, професор кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету.

Технічні редактори: Павленко О. М., Мілько Н. Є.

У колективній монографії відображено історію розвитку провідних технологій навчання, подано їхню коротку характеристику, обґрунтовано рекомендації щодо їх практичного використання в умовах Нової української школи, представлено авторські ігрові методики навчання, а також методики навчання окремих дисциплін у закладах загальної середньої освіти, розглянуто методичні та практичні аспекти їхньої реалізації.

Колективна монографія орієнтована як на теоретичну підготовку вчителів Нової української школи, так і на розвиток та реалізацію їхнього творчого потенціалу, формування теоретичної та практичної готовності до інноваційної педагогічної діяльності. Представлені матеріали можуть бути використані педагогами для підвищення ефективності організації освітнього процесу у закладах освіти.

Видання призначене для здобувачів вищої освіти, вчителів, викладачів, вихователів, слухачів системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Рекомендовано до друку Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
(Протокол № 14 від 28.05.2019 р.)

ISBN 978-966-2489-78-1.

© МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2019

© Колектив авторів, 2019

© Колор Принт, 2019

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО РЕКТОРА	7
ПЕРЕДМОВА	8
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ (Редактор розділу Коробченко А. А.)	11
Освітнє науково-практичне середовище Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького для особистісно-професійного розвитку педагога нової української школи: здобутки, реалії, перспективи /Солоненко А.М., Мальцева І.А./	11
Сутність та ознаки педагогічних технологій /Елькін М. В./	13
Розвиток технологічного підходу в зарубіжній та вітчизняній педагогічній науці /Коробченко А. А., Головкова М. М./	16
Технології особистісно орієнтованого навчання /Коробченко А. А./	22
Технології розвивального навчання /Головкова М. М./	30
Навчання як наукове долідження /Окса М. М./	35
Case Study як сучасна технологія професійно орієнтованого навчання старшокласників /Бельчева Т. Ф., Єрмак Ю. І./	43
Технологія формування творчої особистості /Бунчук О. В./	45
Технологія розвитку критичного мислення /Бунчук О. В./	50
Ігрові технології /Воровка М. І./	52
Технологія проектної діяльності як відкритий навчальний простір співпраці учнів /Ізбаиш С. С./	57
Впровадження інтегральних технологій у сучасний освітній процес закладів загальної середньої освіти /Попелешко Ю. І./	65
Розділ 2. ІГРОВІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ (Редактори розділу Москальова Л. Ю., Тройцька Т. С.)	70
Методика формування елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку засобом дидактичної гри /Жейнова С. С./	70
Інтеграція LEGO-технології в дошкільному навчальному закладі /Жейнова С. С./	72
Методика пролонгованої підтримки індивідуального творчого самовираження старшого дошкільника у художньо-творчій діяльності /Житнік Т. С., Федорова О. В./	76
Інноваційні методи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами за допомоги метафоричних асоціативних карток “Будинок” та “Фантастичне дійство” /Житнік Т. С./	82
Розділ 3. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ (Редактор розділу Дубяга С. М.)	90
Технологія інтерактивного навчання в початковій школі /Дубяга С. М., Фефілова Т. В./ ...	90
Формування творчої особистості молодшого школяра засобами методичної системи «Щоденні 3 (5)» /Дубяга С. М., Фефілова Т. В., Фалько Н. М./	105
Технологія розвитку критичного мислення молодших школярів /Дубяга С. М., Фефілова Т. В./	117
Розділ 4. МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ (Редактор розділу Максимов О. С.)	142
Організація роботи школярів на уроках біології за методикою Едварда де Боно «Шість капелюхів мислення» /Логвіна-Бик Т. А., Бик Н. В./	142
Організація диференційованого навчання учнів на уроках біології /Логвіна-Бик Т. А., Бик Н. В./	147

Навальньо-екологічна стежка як чинник удосконалення екологічної компетентності вчителів біології /Вельчева Л. Г., Пюрко О. С., Туровцева Н. М./	155
Розділ 5. МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ХІМІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ (Редактор розділу Максимов О. С.)	162
Основи формування понять ужиткової хімії /Максимов О. С., Шевчук Т. О., Москаленко Л. М./	162
Методика формування пропедевтичних знань з хімії в учнів початкової школи в умовах сучасної освітньої реформи /Максимов О. С., Шевчук Т. О./	168
Розділ 6. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ОКРЕМИХ ПИТАНЬ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ (Редактор розділу Байтеряков О. З.)	173
Методика вивчення рельєфу за топографічними картами. /Левада О. М., Арсененко І. А./	173
Методика застосування грошових знаків в шкільному курсі «Географія. Материки і океани» /Байтеряков О. З., Донченко Л. М./	178
Новітні технології краєзнавчої роботи в школі: таблиці Шульте /Бейдик О. О., Топалова О. І./	185
Дидактичні умови формування геолого-геоморфологічних навичок і умінь учнів на уроках географії /Прохорова Л. А., Непша О. В., Зав'ялова Т. В./	190
Розділ 7. СУЧАСНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ (Редактор розділу Байтеряков О. З.)	200
Інтерактивна форма навчання на уроках історії /Шкода Н. А./	200
Навчально-дослідницька діяльність учнів старших класів на уроках історії України. /Полякова Л. І./	205
Розділ 8. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (Редактори розділу Шарова Т. М., Насалевич Т. В., Землянська А. В.)	209
Диктант як один із елементів інтерактивної технології колективно-групового навчання /Мінкова О. Ф., Волкова І. В./	209
Проблемне навчання як один із аспектів інноваційних технологій навчання української мови /Мінкова О. Ф., Волкова І. В./	214
Формування мовної культури учнів крізь призму технології розвивального навчання /Мінкова О. Ф., Волкова І. В./	218
Уроки фонетики в Новій українській школі на засадах компетентнісного й особистісно-орієнтованого підходу до навчання /Єрмоленко С. І., Митяй З. О., Сіроштан Т. В./	222
Розділ 9. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДИК ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ	234
	234
	241

Використання електронних засобів навчального призначення в освітньому процесі
/Шарова Т. М., Землянська А. В., Конєйцева Л. П., Шаров С. В./ 246

Розділ 10. НОВІТНІ МЕТОДИКИ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

(Редактори розділу Шарова Т. М., Насалевич Т. В., Землянська А. В.) 259

Використання WEB-технологій у навчанні англійської мови */Коноваленко Т. В.,
Гуров С. Ю., Гурова Т. Ю./* 259

«CASE STUDY» як дослідницька стратегія */Матюха Г. В., Насалевич Т. В., Мілько Н. С.,
Павленко О. М./* 264

ВЕБ-КВЕСТ проект */Матюха Г. В., Насалевич Т. В., Тарасенко Т. В./* 268

Методичні аспекти вивчення країнознавчого матеріалу в шкільному курсі англійської
мови *Байтерякова Н. Ю., Байтеряков О. З., Байтеряков Є. О./* 271

Методика написання наукової роботи учня МАН */Жигоренко І. Ю., Мінькова Г. Ю./* 279

Розділ 11. АКТУАЛЬНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

(Редактор розділу Сегеда Н. А.) 285

Сучасні світові методичні системи розв'язання проблеми творчого самовираження
школярів на уроці музики для вчителя Нової української школі */Сегеда Н. А. /* 285

Педагогічний супровід та особливості впровадження освітніх технологій розвитку
креативності підлітків на інтегрованих уроках музики */Терещенко С. В./* 291

Технологія формування музично-просвітницької компетентності майбутнього вчителя
мистецтва */Стотика І. Г., Власенко Е. А./* 302

Розділ 12. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

(Редактори розділу Котова О. В., Проценко А. А.) 311

Методика використання сучасних фітнес-технологій на уроках фізичної культури в
закладах освіти */Котова О. В./* 311

Методики розвитку основних фізичних якостей учнів на заняттях із футболу
/Проценко А. А./ 318

Програма силової підготовки з використанням комплексів атлетичної гімнастики для
юнаків старшого шкільного віку загальноосвітнього начального закладу */Карабанов Є. О.,
Нетіша О. В., Суханова Г. П., Ушаков В. С./* 326

Розділ 13. ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

(Редактор розділу Наумук І. М.) 332

Групові технології навчання в освітньому процесі */Наумук І. М., Стрілець О. В./* 333

Використання паперової інженерії в проектуванні леп-буку */Брянцева Г. В.,
Брянцев О. А./* 334

Елементи інтерактивних технологій: активні форми і методи навчання */Наумук І. М./* 335

губернія, Російська імперія — пом. 7 червня 1935, Мічурінськ, Тамбовська область, СРСР) — російський біолог і селекціонер-помолог, автор багатьох сортів плодово-ягідних культур, почесний член АН СРСР (1935), академік ВАСГНІЛ (1935).;

22. Чоловічий монастир Святого Сави Освяченого;

23. Пам'ятник пам'яті Чорнобилю;

24. Скульптурна композиція Остапу Бендеру;

25. Пам'ятник Андрію Корвацькому. Андрій Васильович Корвацький (народився, за одними даними, в 1843, за іншими – в 1844 році в Херсоні, помер у 1907 році в Мелітополі) – мелітопольський земський лікар, садівник і краєзнавець.

Отже, застосування активних методів навчання, в т. ч. адаптованих до географічних (краєзнавчих) дисциплін таблиць Шульте, сприяє концентрації, розвитку, тренуванню уваги та мислення (індивіда та групи) та виступає чинником об'єктивного сприйняття природних, суспільно-політичних, економічних явищ та процесів. Технологія використання таблиць Шульте може бути застосована як до класичних географічних (економічна і соціальна географія, фізична географія материків і океанів, краєзнавство, етногеографія, географія світового господарства) так і міждисциплінарного історико-географічного, ландшафтно-археологічного «поля».

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНИХ НАВИЧОК І УМІНЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Прохорова Л. А., Непша О. В., Зав'ялова Т. В.

Вирішальними факторами формування пізнавальної діяльності учнів є методи навчання. При вивченні геологічного матеріалу учні відчувають деякі складнощі при засвоєнні питань тектоніки, геолого-тектонічної будови Землі та окремих регіонів; при роботі з геологічними і тектонічними картами; виявленні взаємозв'язку корисних копалин з геолого-тектонічною будовою [2; 18]. Допомагають у вивченні цього матеріалу окремі методи:

1. Опорні конспекти.

Опорні конспекти складаються по ходу вивчення теми, полегшують розуміння складних питань. Застосування цього методу сприяє розвитку пам'яті, логічного мислення, аналізу, синтезу, формування умінь і навичок в роботі учнів з різними джерелами знань. Опорні конспекти є одним з видів короткого запису і служать засобом графічного узагальнення вивченого матеріалу. Методика навчання із застосуванням опорних конспектів сприяє осмисленому освоєнню навчального матеріалу, формуванню глибоких знань, їх генералізації і систематизації.

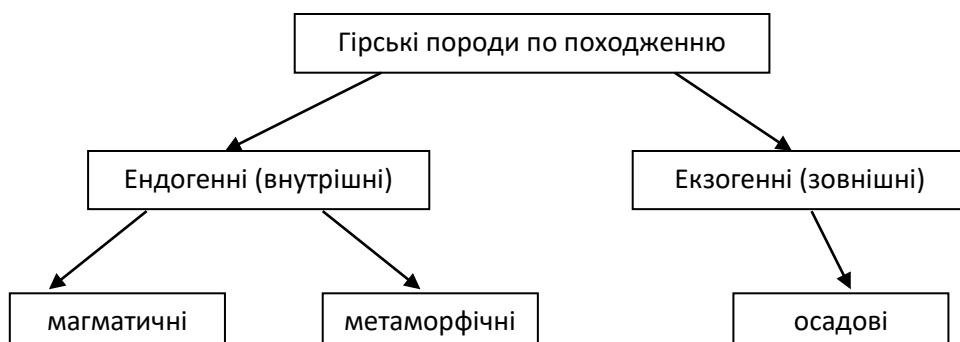
Так, наприклад, опорний конспект до теми «Будова Землі» допомагає «заглянути» вглиб планети, дізнатися про основні властивості її внутрішніх оболонок, особливості будови літосфери, а так само дозволяє зекономити час на складання описів.

Опорні конспекти можуть містити в собі основні визначення, схеми, графіки, які допомагають повніше розкрити тему.

Складними питаннями для сприйняття учнями є – утворення магматичних і метаморфічних порід, рух блоків земної кори, особливості залягання гірських порід, підземних вод (рис. 1). Велику допомогу в засвоєнні цих питань надають графічні і схематичні зображення. За допомогою малюнків наочно розкриваються основний зміст понять, дивлячись на які учень може самостійно сформулювати визначення [22].

Опорний конспект до уроку: «Породи, що складають земну кору»

Гірська порода – природний агрегат мінералів, що має певний склад, структуру та походження.

Досвід роботи показує, що особливу увагу при вивченні літосфери слід приділити теорії літосферних плит. Тільки зрозумівши цю теорію, учні зможуть легко орієнтуватися в питаннях утворення основних

тектонічних структур Землі. Теорію літосферних плит для кращого засвоєння матеріалу можна викласти в кількох пунктах, супроводжуючи їх схемами і поясненнями.

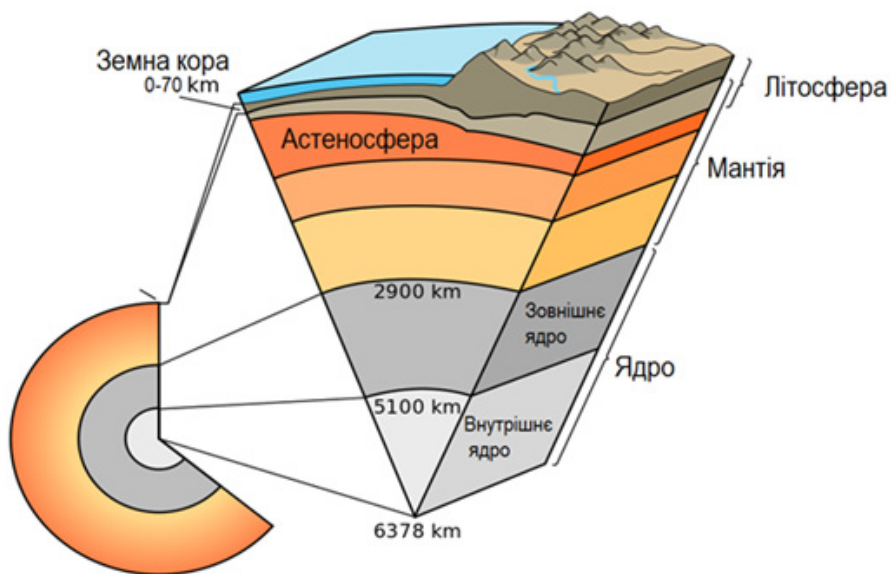
Так при вивченні основних тектонічних структур за схемою будови платформи легко дати визначення понять: чохол, фундамент, щит. Крім того, схема-конспект показує закономірність розподілу корисних копалин, дозволяє простежити взаємозв'язки між сучасним рельєфом і глибиною залягання стародавнього фундаменту платформи.

Малюнок-конспект сприяє також розумінню багатств гірських областей, закономірностей їх розподілу.

При вивченні рельєфу і геологічної будови материків схематичні розрізи допомагають пояснити особливості рельєфу, виявити закономірність розподілу корисних копалин [21].

Переходячи від простих до більш складних малюнків та креслень, учні поступово набувають навичок читати і розуміти малюнки, креслення в підручниках. А також мають змогу висловлювати свої думки графічно. Наочне зображення геологічних структур допомагає школярам проникнути в «таємниці» походження форм рельєфу, виникнення корисних копалин в надрах Землі.

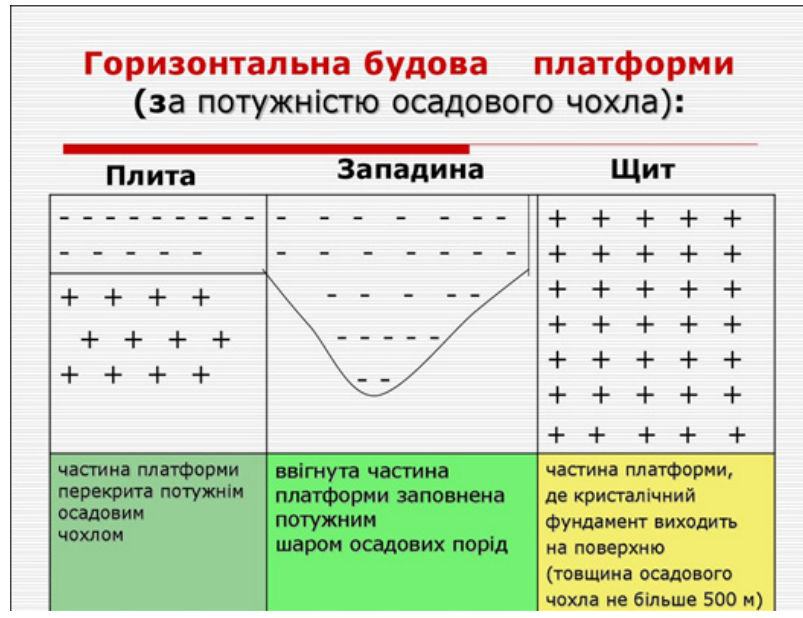
Опорний конспект до теми: «Внутрішня будова Землі»

Опорний конспект до теми «Будова земної кори»

Опорний конспект до теми уроку: «Літосфера. Рух літосферних плит»

Опорний конспект до теми: «Рельєф, геологічна будова та корисні копалини Південної Америки»

						Тип і вік земної кори
						Корисні копалини

2. Практичні завдання на уроках.

Практична робота – одна з найважливіших умов формування понять, світогляду і розвитку пізнавальних здібностей учнів. При вивченні геологічного матеріалу можна рекомендувати роботу щодо заповнення таблиць на основі читання тексту підручника і карт. Завдання сприяє закріпленню основних понять і формуванню прийому одночасної роботи з картою і підручником.

При вивченні матеріалу 7 класу про будову земної кори і рельєфу учням пропонується заповнити таблицю, де дається характеристика внутрішніх і зовнішніх сил Землі і визначаються форми рельєфу, утворені цими силами (Таблиця 1).

В процесі виконання цієї роботи в повному обсязі учні легко справляються із завданням уроку. Деякі з них зазвичай потребують додаткової допомоги вчителя. Труднощі виникають при визначенні причин, що викликають внутрішні (ендогенні) сили Землі або у визначенні форм рельєфу, утворених зовнішніми (екзогенними) силами.

Таблиця 1

Рельєфоутворювальні процеси

Рельєфоутворювальні процеси	Результати прояву
Сили природи, що діють на земну поверхню	
Причини виникнення сил	
Прояв сил на планеті	
Форми рельєфу, що утворюються в результаті дії сил	
Внутрішні (ендогенні) сили	
Зовнішні (екзогенні) сили	

Роботи із заповненням таблиць викликають великий інтерес в учнів при вивченні окремих материків при закріпленні закономірностей розміщення форм рельєфу. Так можна рекомендувати наступне завдання:

Користуючись картами фізичною та «Будовою земної кори» заповнити таблицю (Таблиця 2).

Таблиця 2

Рельєф і геологічна будова материка

Форма рельєфу	Назва	Походження	Висота над рівнем моря
Плоскогір'я			
Низовини			
Височина			
Гори			

Робота над таблицею допомагає учням визначити особливості будови материка і виявити закономірності розміщення окремих форм рельєфу і їх висот. Аналогічне завдання можна запропонувати учням 8 класу при вивченні теми «Рельєф і геологічна будова України».

При вивченні розміщення корисних копалин можна запропонувати учням виявити корисні копалини на окремому материку (7 клас) або області України (8 клас) і пояснити закономірність розміщення на даній території (Таблиця 3). Ця робота сприяє вдосконаленню прийомів роботи з тектонічною і фізичною картами.

Таблиця 3

Корисні копалини території

Вид корисних копалин	Корисні копалини	До яких геологічних структур приурочені	Розміщення на території
Паливні			
Рудні			
Не рудні			

У процесі виконання цього завдання учні доходять висновку: паливні корисні копалини зустрічаються тільки в осадовому чохлі платформ; рудні корисні копалини пов'язані з магматичними і метаморфічними породами, що складають гірські системи і щити платформ, рідше формуються на корі вивітрювання, а не рудні утворюються, як в осадових породах сучасних рівнин, так і можуть мати і метаморфічне походження. В результаті роботи йде закріплення картографічних навичок, і розвиваються оціночні, тому що за даними таблиці учні можуть легко зробити висновок про забезпеченість території корисними копалинами.

Наступна практична робота не тільки удосконалює в цілому прийом опису рельєфу материка, а й навчає порівняльному аналізу (Таблиця 4).

Завдання: Використовуючи карту «Будова земної кори» та фізичну карту визначити риси відмінності в рельєфі Африки і Австралії, пояснити відмінності.

Таблиця 4

Порівняльна характеристика рельєфу материків

Ознаки	Африка	Австралія
Розміщення форм рельєфу		
Наявність вулканів		
Наявність областей землетрусів		

Ознаками можуть служити: розміщення форм рельєфу, наявність вулканів, областей землетрусів і т. ін. Головна мета роботи – навчити школярів знаходити схожість і відмінність в географічному положенні об'єктів і пояснювати закономірність їх розміщення.

При вивченні теми «Геологічна будова і рельєф України» найбільший інтерес в учнів викликають питання геологічної історії Землі. Багато учнів із задоволенням відтворюють в зошитах геохронологічну таблицю, доповнюючи її відомостями про етапи горотворення (Таблиця 5).

Таблиця 5

Геохронологічна таблиця

Ера	Періоди	Час	Епоха горотворення	Приклади гірських областей

На завершальному уроці з даної теми доцільно провести практичну роботу зі складання комплексної характеристики природних об'єктів (рівнини або гірського масиву) за планом:

- 1) загальна характеристика рельєфу території;
- 2) тектонічна будова;
- 3) особливості геологічної будови;
- 4) корисні копалини території, їх зв'язок з геологічними структурами.

Досвід роботи показує, що найбільш складним питанням для учнів є опис геологічної будови території, тому що не всі легко засвоюють особливості залягання гірських порід на поверхні структур. Тому при роботі необхідно використовувати зображення геологічної будови території. Ця робота допомагає оцінити ступінь засвоєння матеріалу і коригувати подальшу роботу вчителя [30].

3. Творчі роботи учнів.

Будь-яка творча робота – це розвиток самостійних пошукових, дослідницьких навичок в учня. Цей вид роботи дозволяє активізувати навчальний процес, спонукає до вивчення додаткових джерел знань, розвиває творчий потенціал [18].

У процесі вивчення геологічного матеріалу в курсі географії основними видами творчих робіт є доповіді, повідомлення, реферати, теми яких можуть бути рекомендовані вчителем або підібрані самими учнями.

Так при вивченні гірських порід і мінералів учні 5-6 класів готують повідомлення про окремі види мінералів, де вказують: 1. Історія відкриття; 2. Спосіб утворення; 3. Найбільші родовища; 4. Господарське значення [31].

В курсі географії 6 класу учням так само можна запропонувати підготувати реферати і повідомлення на теми: сучасні землетруси; народження сучасних вулканів; згаслі і діючі вулкани; грязьові вулкани і гейзери Керченського півострова; світ підземних пустот; геологічна діяльність вітру; геологічна діяльність поверхневих текучих вод; геологічна діяльність льоду та інші.

В курсі «Материків і океанів» учні знайомляться з особливостями природи Землі і окремих континентів і океанів.

Однією з найбільш цікавих тем для учнів є тема: «Розвиток Землі, як планети», де розглядаються гіпотези походження Землі і життя на ній. Учні розглядають різні наявні загальноновизнані гіпотези, а іноді намагаються запропонувати свої теорії.

При вивченні окремих материків слід звернути увагу на унікальні природні об'єкти на них розташовані і запропонувати такі теми рефератів:

- Кіліманджаро – найбільший вулкан Африки;
- Водоспади Африки;
- Великий Бар'єрний риф Австралії;
- Еребус – діючий вулкан Антарктиди;
- Гейзери Єллоустонського парку;
- Анди – молоді гори Південної Америки;

- Гора Мак-Кінлі найвища вершина Кордильєр;
- Фудзіяма – священна гора Японії.

Найчастіше учні не зупиняються на виконанні рефератів, з додаткових джерел – газет, журналів готуються усні повідомлення, робляться малюнки.

В курсі «Україна у світі: природа, населення» слід звернути увагу на унікальні геологічні об'єкти країни: Червоні печери та Мармурова печера (Крим), грязьові вулкани Керченського півострова, гіпсова печера Оптимістична в Тернопільській області (найдовша гіпсова печера Євразії). Цікавим об'єктом є геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення «Кам'яна могила над р. Молочна» (Запорізька область). При вивченні природи Тернопільської області можна запропонувати підготувати повідомлення про карстові процеси на території області.

В результаті виконання таких творчих завдань школярі краще засвоюють теоретичний і фактичний матеріал, звикають працювати з різними джерелами знань, створюють «живі» образи природи.

Творчість школярів можна розвивати в проектній діяльності, при складанні ребусів, кросвордів, присвячених даній тематиці.

4. Індивідуальна робота з учнями на уроці.

Досвід показує, що знання учнів можуть бути дійсно міцними тільки при систематичному і масовому контролі, й тут на допомогу вчителю приходять спеціальні методи – системи карток-завдань, які дозволяють виявити знання, вміння і навички, отримані на уроках.

Картки-завдання можуть бути найрізноманітнішими за змістом:

1. вимагають відтворення раніше отриманих знань:

Мінерал – це ...

Гірська порода – це ...

Метаморфізація – це ...

Гірські породи за походженням поділяються ...

2. З вибірковою відповіддю:

Осадкові породи: вапняк, граніт, мармур, кам'яне вугілля, пісок, глина, базальт, крейда.

Водопроникні породи: глина, пісок, вапняк, граніт, гнейс.

3. вимагає розуміння динаміки явищ і процесів:

Люди дізнаються про вікові коливання суші по ...

Вапняк утворюється в результаті ...

Гори утворюються в результаті ...

4. Потребують порівняння геологічних структур і процесів:

Намалюйте схему будови земної кори під материками і океанами.

Визначити риси подібності та відмінності.

5. Потребують пояснення зображеної моделі:

Це (рисунок платформи), вона утворилася в результаті ...

Це (рисунок молодих гір), вони утворилися в результаті ...

6. Потребують розуміння причинно-наслідкових зв'язків:

У надрах Землі температура з глибиною збільшується, тому що ...

Землетруси відбуваються в результаті ...

7. Потребують графічного зображення:

Покажіть схематично внутрішню будову Землі

Покажіть схему будови вулкану.

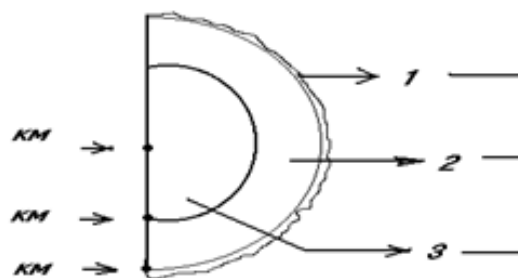
8. Потребують розв'язання кросвордів, чайнвордів.

9. Тестові завдання.

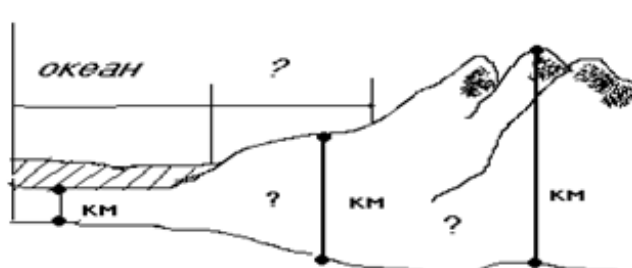
При перевірці знань з картками легко оцінити рівень підготовки окремих учнів і домогтися системності в навчанні.

Картки завдання до теми «Літосфера». 6 клас.

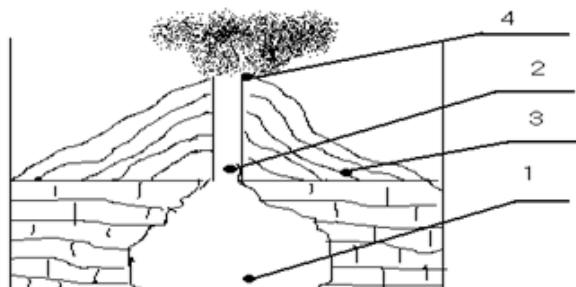
1. Визначити внутрішні оболонки Землі, дайте стислу характеристику.

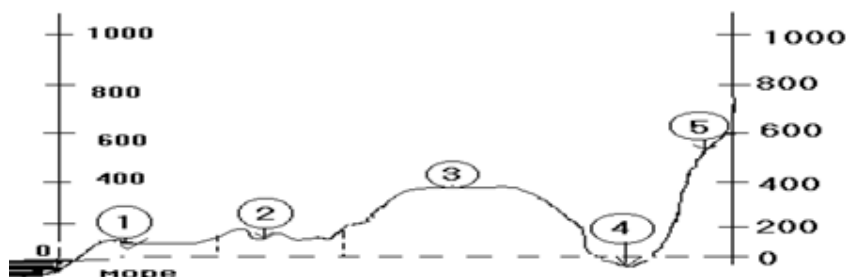
Доповніть рисунок «Будова земної кори» відомостями які відсутні.

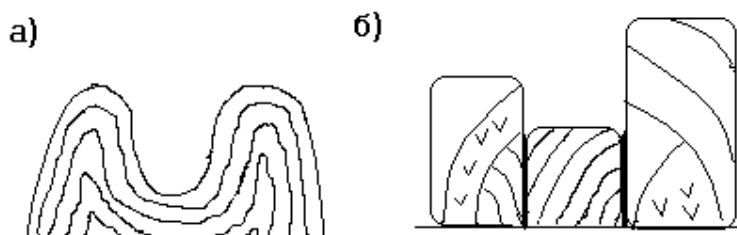
2. Визначити елементи будови вулкану.

3. Розгляньте малюнок і визначте, які форми рельєфу на ньому зображені.

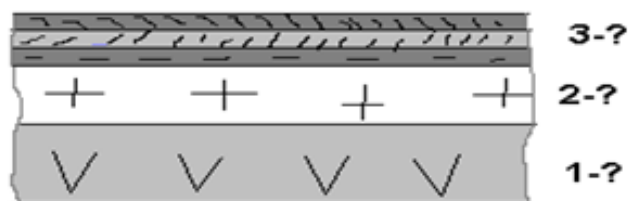

4. Розгляньте малюнок. На якій схемі зображені складчасті, а на якій складчато-глибові гори? На якій – старі, а на якій молоді? Обґрунтуйте свою відповідь.

Картки-завдання до теми: «Літосфера і рельєф Землі» 7 клас.

1. Які три шари складають земну кору під материками?

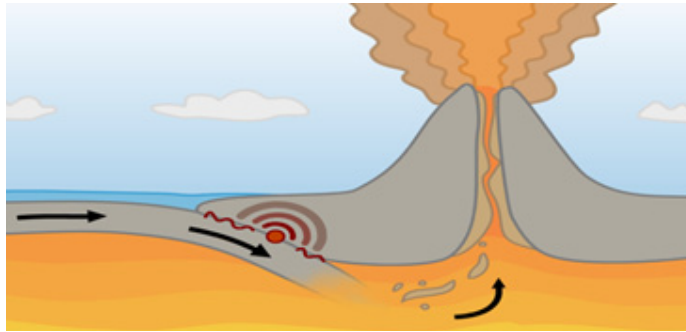
2. Використовуючи рисунок, визначте:

а) які сили викликають рух літосферних плит?

б) які явища проходять на межах літосферних плит?

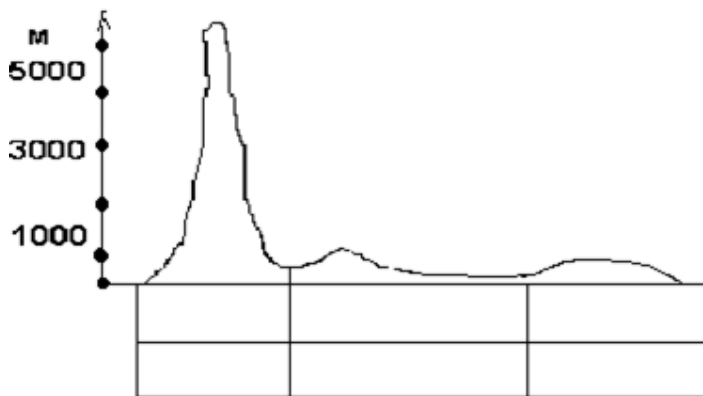

3. Розгляньте схему. Поясніть причини утворення вулкану.

Картки-завдання до теми: «Природа материків. Рельєф і корисні копалини»

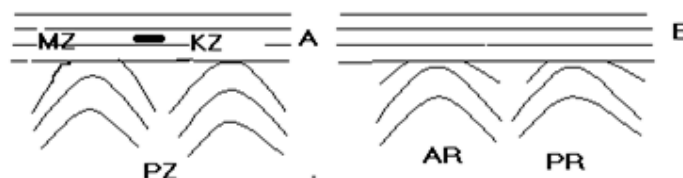
1. Доповніть схему «Профіль рельєфу і тектонічна будова Південної Америки по екватору» даними про форми рельєфу і будову земної кори.

Форми рельєфу будова земної кори

Картки-завдання до теми: «Рельєф, геологічна будова і мінеральні ресурси України»

1. На рисунках зображені платформи:

Kz – кайнозойська ера; Mz – мезозойська ера; Pz – палеозойська ера;

Ar – архейська ера.

Молода _____

Древня _____

Отже, кожен прийом навчальної роботи сприяє формуванню геолого-геоморфологічних умінь та навичок учнів, а також має свої специфічні особливості. Разом з тим всі прийоми підпорядковані єдиним навчально-виховним завданням, і тільки в сукупності можуть найбільш повно і наочно розкрити матеріальність навколишнього світу, допомагають глибше засвоїти навчальний матеріал і опанувати найважливіші геологічні поняття [27].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко О.В. Основи топографії і картографії: Посібник для вчителів. К.: ДНВП «Картографія», 2001. 259 с.
2. Байтерьяков О.З., Літвін М.Ф. Практичні методи активізації пізнавальної і творчої діяльності учнів на уроках географії // Історико-географічний дискурс проблем геосфери: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 16 травня 2016 р. Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. С. 210-217.
3. Байтерьяков О.З. Теоретичні основи застосування творів живопису на уроках географії // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки». Випуск № 7. Херсон, 2017. С. 254-260.
4. Байтерьяков О., Гопенюк В. Місце живопису в шкільному кірсі географії // Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті. Збірник наукових праць. Мелітополь, 2017. С. 8-11.
5. Байтерьяков О., Косьяненко О. Поштові марки як засоби навчання географії // Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті. Збірник наукових праць. Мелітополь, 2017. С. 11-13.
6. Байтерьяков О.З. Методичні аспекти формування культурологічної компетентності учнів в шкільному курсі географії: монографія. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. 236 с.
7. Байтерьяков О.З., Дербас А.В. Грошові знаки як засоби навчання географії // Сучасний рух науки: тези доп. III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1-2 жовтня 2018 р. Дніпро, 2018. С. 22-24.
8. Баранский Н.Н. Экономическая картография / Н.Н. Баранский. М.: Географиз, 1962. 286 с.
9. Барінова І.І. Робота з картами шкільних географічних атласів: Посібник для вчителів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 456 с.
10. Бейдик О.О. Застосування активних методів при викладанні рекреаційно-туристичних дисциплін у вищих навчальних закладах // Туристично-краєзнавчі дослідження: Збірник наукових статей. Випуск 7. К.: Інститут туризму ФПУ, 2007. С. 214-227.
11. Бейдик О.О., Тертична Ю.В. Застосування таблиць Шульте при вивченні рекреаційно-географічних дисциплін // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 4. «Географія і сучасність» [зб. наукових праць]. К.: 2011. Вип. 14 (26). С. 91-97.
12. Бейдик О.О., Новосад Н.О. Унікальна Україна: географія та ресурси туризму. Навч. посіб. К.: Альтерпрес, 2013. 572 с.
13. Бейдик О.О., Топалова О.І. Адаптивний туризм: передумови та перспективи розвитку, лідери духу і волі. Навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 402 с.
14. Бейдик О.О., Лазарук І.А. Національна та світова археологія в таблицях Шульте // Людина та ландшафт: первісна археологія Східної Європи. VITA ANTIQUA, №9. Збірка наукових статей. К.: 2017. С. 268-274.
15. Берлянт А.М. Карта – второй язык географии: очерки о картографии. Книга для учителя. М.: Посвещение, 1985. 192 с.
16. Берлянт А.М. Картографический метод исследования, 2-е издание. М.: Издательство МГУ, 1988. 252 с.
17. Бондарчук Л.І., Федорчук Є.І. Методи активного навчання в курсі «Основи педагогічної майстерності» // Вища і середня пед. освіта. – Київ, 1993. № 16. С. 51-56.
18. Василюк Л.А., Непша О.В. Дослідницька робота в процесі вивчення географії (з досвіду роботи в Любимській ЗОШ Каховського району Херсонської області) // Сучасна наука: тенденції та перспективи: матеріали регіональної інтернет-конф. молодих учених (15-19 травня 2017 р.). Мелітополь, 2017. С. 342-344.
19. Дайри Н.Г. Как подготовить урок истории. – М.: Просвещение, 1969. 128 с.
20. Даценко Л.М., Зав'ялова Т.В., Непша О.В., Самець Ю.І. Місце екскурсій і походів у вивченні корисних копалин в шкільному кірсі географії / Географія та екологія: наука і освіта. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Географія та екологія: наука і освіта», 17-18 квітня 2008 р. Умань: СПД Сочінський, 2008. С. 44-47.
21. Зав'ялова Т.В., Непша О.В., Прохорова Л.А. Туристський похід з учнями по вивченню геології рідного краю // Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів II-ої Міжнародної науково-практичної конференції / [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. Баку, Ужгород, Дрогобич: П'світ, 2017. С. 401-403.
22. Іванова В.М., Непша О.В., Сапун Т.О. Елементи геології в шкільних курсах природознавства і географії // Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (14-16 червня 2018 р., м. Мелітополь)/Ред.-упор. Дубяга, С.М., Чорна В.В., Яковенко І.О. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. С.110-113.
23. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Геніга та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 304 с.
24. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
25. Король О.В. Методика формування картографічних понять. К.: ДНВП «Картографія». 2004. 139с.

26. Матусевич К.М. Робота з картами шкільних географічних атласів: Посібник для вчителів. К.: Рад.школа, 1987. 60 с.
27. Мацюра О.В., Солоненко А.М. Екологічна стежка як активний засіб формування принципів екологічного гуманізму // Постметодика. № 4-5. Полтава, 2005. С. 72-75.
28. Непша О.В. Шкільна геологічна екскурсія як засіб екологічного та національно-патріотичного виховання // XI Міжнародна інтернет-конференція «Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії і практики», 22-24 січня 2019 року. URL: <http://miest2016.ukrainianforum.net/t41-topic>.
29. Перелигіна Л.Г. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії та у виховній роботі // Історія та правознавство. 2007. № 35. С. 9-11
30. Половка С.Г. Геологія в шкільному курсі фізичної географії // Матер. Всеукр. Інтер.-конф. «Інформаційний банк і бази даних у підготовці майбутнього вчителя географії», 5 квіт. 2013 р. Умань, УДПУ. С. 30-34.
31. Прохорова Л.А., Непша О.В., Зав'ялова Т.В. Деякі прийоми та методи вивчення мінеральних ресурсів в школі // Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (14-16 червня 2018 р., м. Мелітополь)/Ред.-упор. Дубяга, С.М., Чорна В.В., Яковенко І.О. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. С.208-211.
32. Стражев А. И. Методика преподавания истории: Пособие для учителя. М.: Просвещение, 1964. 285 с.
33. Шеремет М.О. Краєзнавчий матеріал на уроках історії України / // Історія в школі. 2001. № 11-12. С. 55-58.
34. Elizabeth R.Hinde. Geography matters: Teacher beliefs about geography in today's schools. The Journal of Social Studies Research. Volume 39, Issue 2, April 2015, Pages 55-62
35. Pauliina Raento, Anna Hämäläinen, Hannalkonen, Nella Mikkonen. Striking stories: a political geography of euro coinage. Political Geography. Volume 23, Issue 8, November 2004, Pages 929-956
36. <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-geografiyi-u-2017-2018-navchalnomu-rotsi/>
37. <http://p.calameoassets.com/161118204638-fc2280d85c5df5c4637f19256e8db96a/p7.jpg>.

ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА : ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Колективна монографія

Видавець та виготовлювач ТОВ «Колор Принт»
72312, Запорізька обл., м. Мелітополь, вул. Університетська, 44/7
Тел. (0619) 46-50-20

Свідоцтво Державного комітету телебачення
і радіомовлення України про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру видавців та
виготівників видавничої продукції
Серія ДК № 3782 від 12.05.2010р.

Підписано до друку 31.05.2019р. Папір офсетний.
Формат 60х90/16. Гарнітура Arial.
Друк різог. Умовн. друк. арк. 22,25.
Тираж 100 пр. Зам. № 60 від 31.05.2019р.
ТОВ «Колор Принт»
72312, Запорізька обл., м. Мелітополь, вул. Університетська, 44/7.
Тел. (0619) 46-50-20.